

ben azokat a hatástényezőket, amelyek őket rádöbentették elmaradottságukra és sürgetni kezdték politikai és társadalmi életük rendezését. A rövidlátó magyar rendiség azonban túlnyomóan a visszautasítás álláspontjára helyezkedett velük szemben. A bécsi udvar pedig az egyirányú és bizonytalan politikájával nem tudta őket érzelmileg a birodalomnak megnyerni.

A történelem erjedő erőit azonban félmegoldásokkal nem lehet tartósan eltorlaszolni: Amit nem végzett el a román kérdésben a rendi Magyarország politikai körültekintés és diplomáciai előrelátás hiányában, azt — sajnos! — elvégezte az ő nemzetiségi fanatizmusuk, propagandájuk és elsősorban pedig a világháborúban való *ügyes pártállásuk!*

Visy József.

Dr. Sziklay László: Francia szellem és francia nevelés. Nyiregyháza, 1938. Szerző kiadása. 16. lap.

Lelkes fiatal tanár kis munkája, aki párisi tartózkodása alatt nemcsak a nagy világkiállítás sok szépségének hódolt, hanem időt szakított magának arra is, hogy néhány francia középiskola munkájába közelebről is beletekintsen. Mint mondja, elfogódottan lépett be a Molière, Voltaire, Hugo és annyi más francia szellemi nagyság fogalomává vált iskolájának, a Lycée Louis le Grand-nak kapuján: s az ottani légkörben hatványozottan kicsinyek érezte magát; pedig erre nem volt oka, hiszen mint tanulmányából látjuk, éles szemmel, dicséretreméltó pedagógiai érdeklődéssel járt a patinás falak között. Ott is csak ugyanaz a munka folyik, mint nálunk; az új generáció alakítása, legfeljebb némileg más eszközökkel. Érdekes, tanulságos és követésre méltó dolog megnézni: melyek azok a más eszközök, mennyiben volnának alkalmasak más kezekbe is? Tanulságos e vizsgálódás azért is, mert oly kultúrterületen történt, mely tőlünk kissé távolabb áll és sokak előtt nemcsak azért ismeretlen, mert távoli, hanem mert idegenszerű, sokszor talán ellenszenves is. A magyarországi román filológia nagy tudású Eckhardt Sándorának új könyve, a „Francia szellem“ kellett hozzá, hogy legújabbán széles rétegekben is ráeszméltesen arra, hogy mennyire nem kívánatos, nem gyümölcsöző az egyoldalú kulturális hatás. Így van ez a pedagógiában is; azt sokan hangoztatják, hogy a francia nevelés nekünk idegen, ellenszenves, de azt már kevesebben tudják, hogy miért és mennyiben az, s hogy ezek mellett a jellemvonások mellett vannak még mások is, melyeket talán érdemes volna megismerni. Az érdeklődés felkeltéséért és számunkra sok érdekes megállapításért dicséretet érdemel tehát a kis tanulmány.

Francia nevelést és francia szellemet vizsgált; ez a kettő talán sehol sincs oly szoros összefüggésben, mint éppen náluk. Eckhardt Sándor említett könyvében bemutatja a francia szellemet; történeti keresztmetszetben látjuk a sokféle vonást, mely mind jellemző erre a népre. Kétségtől legfontosabb mégis az észszerűségre és a józanságra való törekvés. Ezek pedagógiájuknak is jellemző vonásaivá lettek: a nevelés célja az értelmes ember, nevelésük a tudományos készség fejlesztését tartja elsősorban szem előtt. Ez az anyanyelv és a stílus tanításán keresztül folyik elsősorban, ami ott is a tanítás középpontja. Sziklay is észreveszi, hogy bár az anyanyelv és a stílus tanítása a pedagógiai célkitűzés szűkített volta miatt csak az értelem síkján mozog, a nemzeti nevelés szempontjából mégis igen tanulságos. Inkább csak eszközértéket tulajdonítanak neki, magasabb nemzeti cél érdekében. A stílustanítás a tökéletes kifejezőkészség elsajátításával el is éri célját, szerzőnk sze-

rint azonban sokszor nagyon mereven és lélektelenül. Talán rövidebb idő alatt alaposabban, derűsebben és teljesebben is el lehetne érni a stílustanítást e magas fokát, mint csak az ottani, aprólékos szótanulmányozáson alapuló, sokszor valóban kissé merev racionalizmussal; de az ő, nekünk oly sokszor idegen, túlságosan józan szellemüknek, úgy látszik, mégis csak ez felel meg. A nálunk oly hangsúlyozott, a mi lelkünknek oly szükséges élményszerzés, érzelmi kísérlet, hangulati aláfestés náluk csak másodrendű, olykor el is marad. A fogalmazástanítást szerzőnk igen merevnek látta. Bár ez ott sem általános, mellette szól a sokszor egészen kiváló eredmény, ellene a parancsuralmat a stílus terén nem tűnök táborá. Kétségtelen: sokszor lehet eleinte alaposabban, talán merevebben is meggyökereztetni bizonyos stíluselemeket, idáig jó lehet a Sziklay által említett francia módszer, de később mind szabadabban kell engedni a tanulót s itt mindenképen helytelen az olvasmány tartalmának szerzőnk által megfigyelt lediktálása, akár akadémikus stílussajátóságuk elsajátítása céljából is. Vizsgálja Sziklay az irodalomtanítás módszerét: a szövegmagyarázatot is; rámutat arra, hogy a francia tanulók mily szívesen alkalmazzák itt a szintén jellemző nemzeti vonásukat, a lélektani elemzést. (A miénk is teszik és szívesen tennék is még alaposabban.) Kissé hiányolja az irodalomelmélet és történet kevés adatszerűségét, melyet szintén legfeljebb csak a szövegmagyarázatokon keresztül sajátítanak el. Életrajz, tartalom ott csak másodrendű fontosságú, persze ezért a számonkérés is más, az osztályozás sem az adatok tudását értékeli, hanem az ízlés és ítélet fejlődésének fokát. Igaz, hogy ott sem ártana több irodalomtörténeti ismeret, pozitív anyag, nálunk viszont mindig minta lehet az ottani alapos, fordultatos, érdekes szövegelemzés, a szövegek formáló erejének alapos kihasználása. A francia irodalomtanításban még inkább megmutatkozik a racionális nemzeti jellemvonás; nevelői utalások, akaratí, érzelmi hatások hangsúlyozása alig járul hozzá. Ezért tűnt fel számunkra sok francia felsős diák, mint megannyi korán fejlődött, okos, élesszemű józan kis ember, kikből azonban hiányzott a nevelői gondorságtól, lélek-alakításból bontakozó egészséges irányú jellemfejlődés, a fegyelmezett, korlátok között kifejlesztett egyéniség derűje.

A szerző vizsgálja a franciaországi idegennyelvi oktatást is. Azt látta, hogy az élőnyelvi fordításoknál a franciára való fordítás fontosabb az idegen szövegnél. Ha ez nincs is mindenhol így, ők megengedhetik maguknak ezt is; kis nemzeteknél az idegen nyelvek tanulása sokkal fontosabb érdek, mint náluk, hol ezt inkább a kultúra teljessége kívánja. Sziklay itt éles szavakat használ a nálunk uralkodó, szerinte egészen helytelen felfogással szemben, hogy t. i. mi éppen fordítva, a magyar nyelvtant használjuk segítségül az idegen nyelv tanításánál. Nem tudná, hogy nálunk éppen a magyar nyelv segítségül hívása mennyivel alaposabbá, gyorsabbá teszi az idegen nyelvtani alapelemek elsajátítását? A magyar nyelv iránti aggodalom beszél belőle, pedig bizonyára kevesebbet szenved a magyar nyelv tisztasága, mint amennyire ügyes tanár vezetése alatt tudatosodnak is a magyar nyelvi sajátosságok az idegen nyelv segítségével. Az, hogy sok helyütt nem a nyelvi tények alapján tanítják a kiejtést, mint Sziklay mondja, nem magyarázható avval, hogy itt a franciáknak külön nehézségeik vannak; előbb beszéltetni kell, így elsajátítani a helyes kiejtést, majd alkalmoszerű összefoglalással tudatosítani is, semmint előbb fonetikai jelek segítségével betanultatni a szabályokat. Hiba az idegen nyelvtan elméleti alapon való tanítása; látjuk pl. a mi latin tanításunkban, hogy kell lennie elméleti nyelvtanításnak is, különben a tanuló nem látná a rendszert, de az a mód mely nem a szövegből indul ki, nem helyesíthető. Találó megfigyelése Sziklaynak,

hogy az idegen olvasmányok megbeszélésénél törekszenek ugyan az idegen szellemi élet bemutatására, az idegen izlés ismertetésére, de ezt is majdnem mindig csak önmagáért, racionálisan, mert ez s ez jellemző pl. a németre, de itt sem állítják a a tanuló elé, nem aknázzák ki a jellemnevelő, érzelmi, akarati jelenségeket. Már pedig az olvasmányban bizonyára leglőbbször meglevő példa, erkölcsi útmutatás önmagában hatástalan és gyökértelen is maradhat.

Sziklay tapasztalatai alapján előbb ügyesnek találja a kérdés-feleleteket, majd mégis önmagának mond ellen, amikor azt állítja, hogy az idegen nyelvet tanulónak „semmi mozgási lehetősége, oly szorosan ragaszkodnak a szöveghez.“ Ez bizonyára azért tűnt fel így előtte, mert az általa meglátogatott tanár csak oktatott az olvasott szöveg alapján, de nem nevelt, ami már más síkot, távlatokat is jelent. Az összefoglaló mondatoknak könyv nélkül való megtanulása, különösen alsó fokon s gyöngébb tanulónál talán nem is olyan nagy bűn, amilyenek Sziklay mondja.

A dolgozatnak az idegennyelvi tanítást vizsgáló része azt a benyomást teszi, mintha a szerző elfeledkezett volna arról, hogy csak néhány ilyen órát látogatott meg, ami túlságosan általánosító megjegyzésekhez még nem ad elég jogcímet.

A nevelésnek már említett másodlagos voltára mutat, amit Sziklay szintén elemez, a fegyelem hiánya sok iskolában. A francia szellemet bizonyos kritikával nézők szemében mindig furcsa, gyanús és legtöbbször ellenszenves is a sajtáságos kötetlen francia életforma; a „hallatlanul udvarias máz alatt“ sokszor modortaianságot, ridegséget is látnak. Ez valóban gyakran igaz az iskolai életben is; de ezekkel szemben ott van a nagy szellemi rend, az ideális osztálymunka, az ész fegyelme. Találón mondja a francia szellemre Sziklay: „... a tanár ott csak azért tekintély, mert tud.“ Kérdezhetné valaki: akkor iskolán kívül, óra után miért hogy szinte semmibe sem veszik az alig elmúlt órán tudása miatt még tisztelt tanárt? A válasz nyilván újra csak az, hogy mert ők az iskolát csak eszköznek, ismeretszerző helynek tekintik, nem pedig az erkölcsöt, akaratot, jellemet is fejlesztő palaestrának mint nálunk.

Dr. Hodinka László.

Disszertációk. 1. Ungár Elemér: A magyarság a hazai német folyóiratok tükrében 1819—1848. (Pécs 1937, 112 l.). A pécsi egyetem német intézetében készült 10. sz. dolgozat.

Művelődéstörténeti komoly tanulmány, amely a magyar-német még mindig nem eléggé kiaknázott és állandóan időszerű viszony irodalmának értékes gyarapítását jelenti. Alcíme szerint „Tanulmány a nemzeti érzés fejlődésének történetéhez“, amely pragmatikusan 7 fejezetre oszlik: A németiség magyarságszemlélete a XIX. század közepéig. A hazai németiség és magyarság szellemi kapcsolatainak történeti háttere. A magyarság multja. Az ország és a nép. A magyarság szellemi képe. A nemzetiségi kérdés. A haza és a nemzet fogalma.

Szerzőnk a hazai németiség egy nemzedékének a magyarsághoz való viszonyát kutatja az életnek és a szellemnek különböző síkjain. Alig két-három évtized leforgása alatt a magyarországi németiség teljes lelki átrétegződése következett be: az *állampatriotizmust* a negyvenes években a táji, nyelvi, kulturális és állami egységet kifejező *német*-fogalma váltotta fel, amely teljesen megváltoztatta Magyarország népének egymáshoz való viszonyát: új nemzeti érzés lépett a régi korszerűtlen helyébe. Ennek következtében a hazai németiség is két részre szakad: az egyik a magyarosodás útjára lép, a másik mint kisebbség továbbra is ragaszkodik németiségé-